

TARTIŞMALI İLMİ TOPLANTILAR DİZİSİ

ASRIMIZDA HİRİSTİYAN - MÜSLÜMAN MÜNASEBETLERİ

Tebliğciler : Prof. Dr. Suat YILDIRIM
Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK
Doç. Dr. Şaban KUZGUN
Prof. Dr. Mehmed AYDIN
Doç. Dr. Ömer Faruk HARMAN
Yrd. Doç. Dr. Süreyya ŞAHİN
Prof. Dr. Günay TÜMER
Müzakereciler : Prof. Dr. Mustafa FAYDA
Doç. Dr. Ali Arslan AYDIN
Dr. Ahmet EFE

BU KİTAP

İSLÂMİ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
TARAFINDAN HAZIRLANMIŞTIR

ilmî nesriyat
İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.

Kâmilpaşa Sok. No: 7/1 Fatih/İST.- 34260

Tel: 523 15 85 - 523 54 57

Fax: 523 65 37

İLMÎ NEŞRİYAT : 10

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI

Tartışmalı İlmî Toplantular Dizisi: 16

İstanbul - 1993

Yayına Hazırlayan

ve Tashih Eden :

İsmail KURT

Dizgi: ENSAR NEŞRİYAT

Baskı ve Cilt : Fatih Ofset: 501 28 23

HIRİSTİYANLARIN İSLÂM'A BAKIŞI

Doç. Dr. Ö. Faruk HARMAN

Marmara Üniversitesi

İlâhiyat Fakültesi

Öğretim Üyesi

Tarihte Müslüman-Hıristiyan münasebetleri, İslâm Dini'nin doğuşuyla başlar. İslâm'dan önce de Arap Yarımadası'nda Hıristiyanlar mevcuttu (1) ve Müslümanlar onlarla ilk defa Mekke'de karşılaşmışlardı (2). Sayıları çok az olan Mekke Hıristiyanlarını köleler, çeşitli el sanatlarıyla geçimlerini sağlayan Bizanslılar ve özellikle Habeşistanlılar teşkil ediyordu (3). O dönemde Hıristiyanlar, merkezî Arabistan'dan çok, Yarımada'nın güney ve kuzey bölgelerinde yaşıyorlardı. Kuzeyde merkeze yakın bölgelerde yaşayan Benû Tağlib, Benû Bekr, Benû Tayy, Benû Temîm ve Benû Kudâ kabîlelerinde Hıristiyanlar mevcuttu. Hıristiyan Arap kabîlesi olan Benû Gassân, Yarımada'nın kuzey-batısında, bugünkü Suriye ve Filistin bölgelerinde, Benû Lahm ise kuzey-doğu'da Mezopotamya'da yerleşmişti. Yarımada'nın güneyindeki Necran bölgesinde de Hıristiyanlar mevcuttu.

İslâm geldiğinde Hıristiyanlık, altı asırdan beri varlığını sürdürmekteydi. Başlangıçtan itibaren üç asır boyunca, Roma makamlarınca takibata uğramış

1) Bu konuda bkz.: Edmond Rabbath, *L'Orient chrétien a la veille de l'İslam*, Beyrouth 1980; Dr. Cevad Ali, *el-Mufasssal fi Tarihi'l-Arab kable'l-İslâm*, Beyrut 1970, VI, 582-622.

2) R. Caspar, *Traité de Théoloie Musulmane*, Rome 1987, s. 9. Ayrıca bkz. H. Lamméns, *La Mecque a la veille de l'hégire*, Beyrouth 1924, "Les Chrétiens a la Mecque" *Bulletin de l'Institut Français d'Archeologie Orientale*, XIV (1917), s. 191-230.

3) Adel-Theodore Khour, *Les Théologiens Byzantins et l'İslam*, Louvain-Paris 1969, s. 10.

Bizans İmparatoru Konstantin'in, 313'de "Milan Fermanı"yla serbestlik kazanmış, ilk ökümenik konsil yine bu imparatorun başkanlığında 325'de İznik'te toplanmıştı. Milâdî VII. asırda, Hıristiyanlık beş ökümenik konsilini toplamış, devlet dini olmuş, doktriner esaslarını hemen hemen tamamlamıştı. Ancak, başta Hz. İsa'nın tabiatı olmak üzere bir çok tartışmalı konu, kilise bünyesinden büyük ölçüde kopmalara sebep olmuştu.

Hıristiyanlık, baskı döneminde Roma makamlarından beklediği toleransı, kendi devlet dini olunca, farklı görüş ve dinlere karşı göstermemiştir (4). Bu sebeptendir ki, Arius, M.S. 325'deki I. İznik Konsili'nde mahkum edilmiş, İstanbul Patriği Nestorius, Efes Konsili'nde (431) reddedilerek sürgüne gönderilmiş, taraftarları ise İran topraklarına sığınarak orada Nesturî Kilisesi'ni kurmuşlardır. Hz. İsa'nın, iki değil de (diophysisme) bir tek tabiatının (monophysisme) olduğunu savunanlar ise, Kadıköy Konsili'nde (451) mahkûm edilmişler, bu sebeptendir ki Suriye, Filistin ve Mısır'da varlıklarını sürdürebilmişlerdir (5). Bizans'ın devlet doktrini olan Kadıköy Konsili'nin resmî Ortodoksluğu, Bizans usulü ibadet yapan Süryânilerde Melkit adını almış, Müslümanlar onlara Milkaiyye, Nostorius'un kurduğu mezhebe Nestürîyye, Yakub Baradâî tarafından kurulan Monofizit kiliseye de Yakûbiyye adını vermişlerdir.

Kuzey-Batı Arabistan'da yerleşmiş olan ve Bizans'a tâbî bulunan Benû Gassân monofizit idi. Yarımada'nın kuzey-doğusuna yerleşmiş ve Sâsânîler'e tâbî bulunan Benû Lahm ise Nesturî idi. İslâm, Mekke ve Medine çevresinde genişlemeğe başladığında, Bizans'la doktriner çatışma halinde olan bu iki Hıristiyan Arap kabilesiyle karşılaşmıştı. İslâm'ın yayılmasıyla, 633-650 yılları arasında Filistin, Suriye ve Mezapotamya İslâm topraklarına katılmıştır. Hıristiyan topraklarında İslâm'ın hızla yayılmasında, bir taraftan Sâsânîlerle Bizans arasındaki mücadelenin, diğer taraftan da Yakubîlik ve Nesturîlik'in, Bizans'a hâkim olan resmî görüşle çatışmasının rolü olduğu aşikârdır. Müslümanlarla Bizans'lılar arasında 634'de yapılan Ecnadeyn Savaşı'nda Gassânîler, Müslümanlarla Sâsânîler arasındaki Kadisiyye Savaşı'nda da (636) Lahmîler, tâbî oldukları krallıkları bırakarak, Müslümanlarla işbirliği yapmışlardır (6).

4) Dr. Hüseyin Batuhan, *Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi*, İst. 1959, s. 123.

5) E. Rabbath, a.g.e., s. 20-21.

6) R. Caspar, a.g.e., s. 6.

Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında önceleri dostâne münasebetler söz konusuydu. Müslümanlar onları, Ehl-i Kitâb içinde kendilerine daha yakın görüyorlar, (7) devlet kademelerinde dahî onlara görev veriyorlardı. Emevî (658-750) ve Abbâsî (750-1500) halifeleri, onları doktor, mütercim hatta idareci olarak görevlendirmişlerdi. Zaten Müslümanların, başka din mensuplarına karşı gösterdikleri müsamaha, o dönemde hiç bir yerde rastlanmayacak derecede fazla idi (8). Fakat yine de her iki dinin kendini savunması, karşı tarafı tenkid ederek haklı olduğunu ispatlaması kaçınılmazdı. Bu sebeptendir ki erken dönemlerden başlamak üzere, uzun tarihî seyir içinde, her iki taraf, diğerini tenkid eden veya tenkidlere cevap veren reddiyeler kaleme almışlardır.

Müslümanların Hıristiyanlığa yazdıkları reddiyeler ve tartışma konuları, müstakil bir çalışma olarak tedkik edildiğinde, (9) biz burada Hıristiyanların İslâm'a bakış açısını ve tenkid konularını tarihî perspektif içinde kısaca vermeğe çalışacağız.

I- İSLÂM'A KARŞI HIRİSTİYAN POLEMİĞİNİN TARİHİ SEYRİ

A- İslâm Topraklarında Yaşayan Hıristiyanların İslâm'a Karşı Tavrı

Müslüman-Hıristiyan diyalogunun en eski belgeleri, Hıristiyanlarca yazılmış olanlardır. (10) Müslümanların bu saha ile ilgili çalışmaları ise daha sonra, IX. asırda ortaya çıkmaktadır.

İslâm topraklarında yaşayan Hıristiyanlar, eserlerini, önceleri Süryânîce, daha sonra Grekçe, Kibîtîce ve daha çok Arapça kaleme almışlardır.

Diyalog, önceleri karşılıklı tartışmalar, sonra mektuplaşmalar ve nihayet reddiyeler yazmak sûretiyle devam etmiştir. Karşılıklı tartışmalarla ilgili Hıristiyanlara ait bilebildiğimiz en eski yazılı belge, Antakya Yakûbî Patriği Jean I (635-648)'in Mezapotamya Hıristiyanlarına yazdığı Süryânîce mektuptur (11). Bu mektubun konusu, Yakûbî Patriği Jean I ile Müslüman ordusu komutanı arasında yapılan dinî muhâveredir. Patrik mektubunda, tartışma konuları

7) el-Mâide Sûresi (5), 82.

8) A. Mez. el-Hadâratü'l - İslâmiye fi'l - Karni'r - Râbi el-Hicri, Beyrut 1967, I, s. 75.

9) Doç. Dr. Mehmet Aydın, Müslümanların Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddîyeler ve Tartışma Konuları, Ankara 1979 (Basılmamış doçentlik tezi);

10) A. T. Khorur, a.g.e., s. 38.

11) F. Nau, "La lettre de Mar Jean patriarche au sujet d'une colloque qu'il eut avec l'Emir des Agareniens" Journal Asiatique 11 (1915), s. 225 - 267.

hakkında, diğer Hıristiyanlara bilgi vermektedir. Dinî tartışmanın kiminle yapıldığı hususu ihtilâflıdır.. F. Nau, bu ordu komutanının Mısır Fâtihî Amr b. Âs olduğunu ve tartışmanın 9 Mayıs 639'da cereyan ettiğini savunurken, H. Lammens, tartışmanın 644'de Patrik Jean ile, o tarihte Hıms ordu komutanı Safd b. Âmir arasında yapıldığını ileri sürmektedir (12). Buna benzer bir diğer tartışma da, Amr b. Âs ile Mısır Yakûbû Patriği Benjamin arasında 643'de yapılmıştır (13). Nesturî rahip Abraham da, 670'lere doğru, bir Müslümanla bir Hıristiyan arasındaki tartışmayı konu alan bir risâle yazmıştır (14). Ayrıca Nesturî Patriği Timothée I ile Abbâsî halifesi Mehdi (775-823) arasında, 781'de cereyan eden dinî tartışmayı da zikredebiliriz. Timothée I, Hz. Muhammed'in peygamberliğini açıkça kabul etmemesine rağmen, O'nun, putperestliğe karşı mücadele etmesi ve tevhid akîdesini tebliğ etmesi sebebiyle, peygamberlerin yolunu takip ettiğini ifade etmiştir (15).

Bu tartışmaların yanında, mektuplaşmalar da önemli bir yer tutmaktadır. Çeşitli dönemlerde, mektuplaşma sûretiyle, her iki taraf da kendi fikirlerini ortaya koyup, karşı tarafı tenkid etmiştir. Muhammed İbn Tûc el-İhsid'in, Roma İmparatoru Lacapene'e yazdığı mektup, (16) Aréthas'ın Şam emîrine (17) ve Bizans İmparatoru Léon'un, mü'minlerin emîri Ömer b. Abdülaziz'e yazdığı mektup (18) bunlara örnektir.

İslâm topraklarında yaşayan Hıristiyan müellifler, bu karşılıklı tartışmaların dışında, kendi dinlerini savunan ve İslâm'ı tenkid eden eserler de kaleme almışlardır. Bu müelliflerden başlıcaları şunlardır:

-
- 12) H. Lammens, "Un colloque entre le Patriarche Jacobite Jean I et Amr Ibn al-As" *Journal Asiatique*, (1919), s. 97, ayrıca bkz. A. T. Khoury, a. g. e., s. 39.
 - 13) F. Nau, a.g.m., s. 231.
 - 14) A. T. Khoury, a.g.e., 39, Tartışmalarla ilgili olarak bkz.: Doç. Dr. Mehmet Aydın, a.g.e. s. 28-32.
 - 15) Halife Mehdi ile patrik Timothee arasındaki muhaverenin Süryanice metni, İngilizce Tercümesi ile birlikte A. Mingana tarafından tıpkı basım olarak neşredilmiştir. A. Mingana, *Timoty's Apologu for Christianit*, Woodbrooke Studes II, Cambridge 1982, Bu muhavere ile ilgili ilk Arapça tercümelerin tenkidli neşri için bkz: R. Caspar, "Les versions arabes du dialogue entre le Caht licos Timothee et le Calife al-Mahdi" *Mohammed a suivi la voie des prophetes, Islamo Christiana (ISCH)* 3 (1977), s. 107-115.
 - 16) M. Canard, "Une lettre de Muhammad İbn Tugî al-Hısid emir d'Egypte a l'empereur Romain Lacapene" *Byzantion* 13 (1936), s. 717-728.
 - 17) A. Abel, "La lettre polémique d'Aréthas a l'Emir de Damas" *Byzantion* 24 (1954), s. 343-370.
 - 18) A. Jefery, "Ghevond's text of the correspondence between Umar II and Leo III" *the Harward Theological Rewiev* 37 (1944), s. 269 - 332.

1- *S. Jean Damascene (675-750)*: İslâm âleminde Yuhanna ed-Dımışkî olarak tanınan yazarın, İslâm Dini ve Hz. Muhammed ile ilgili çeşitli eserleri vardır ki en önemlisi "*De Haeresibus*"tur (19). O, bu eserinin 101'inci bölümünde Hz. Muhammed'i, Arius'çu bin keşişten bilgi alan, Eski ve Yeni Ahid'le ilgili kısmî mâlûmâtı olan sahte bir peygamber olarak göstermekte ve Kur'an'a çeşitli tenkidler yöneltmektedir.

2- *Théodore Ebû Kurrâ(750-825)*: Harran Melkit papazıdır. Risâlelerinde Hz. Muhammed'i cinlerin emrinde bir sahte peygamber olarak takdim etmektedir (20).

3- *Timothée I, (728-823)*: Bağdad Nesturî katolikosudur. Eseri: *El-Muhâvera Beyne'l-Halife el-Mehdî ve Timutavus el-Baslık'*dir.

4- *Ebû Râita (IX. asır)*: Tekrit Yakubî papazıdır.

5- *Yahya b. Adi. (893-974)*: Bağdad Felsefe Okulu Başkanı ve Yakübîdir.

6- *İbn Zur'a (943-1008)*: Bağdatlı Yakubî filozof.

7- *Paul d'Antioche (XII. asır) (21)*.

Müslüman bir ülkede yaşayan bu yazarlar, genelde İslâm'ın dinî değerini kabul etmelerine rağmen, Hıristiyanlığın ve Hıristiyan nasslarının doğruluğunu ve üstünlüğünü iddia eden ve ispata çalışan eserler kaleme almışlardır. Onlar Teslis'i, Allah'ın isim ve sıfatları ilâhî kelâmın Hz. İsa'ya hulûlü ile onun ilâhlaşmasını da ilâhî kelâmın lâfızlara dönüşerek Kur'an'ı oluşturmasıyla açıklamaya, dolayısıyla da Hıristiyan inançlarının doğruluğunu ispata çalışmışlardır.

B- Bizaşlı Yazarların İslâm'a Karşı Tavrı (IX-XII. asırlar)

Aynı dönemlerde İslâm'a düşman olan ve Müslümanlarla devamlı savaş halinde bulunan Bizans'da yaşayan yazarlar ise, İslâm'a karşı çok daha küstah ve saldırgan idiler. İslâm hakkında doğru ve sağlam bilgileri olmayan bu yazarlar İslâm'a, Hz. Muhammed'e ve Kur'an-ı Kerim'e karşı, objektiflik ve ilmîlikle bağdaşmayan, tamamıyla sübjektif ve düşmanca saldırılarda bulunmuşlardır. Bu yazarlar, eserlerini Grekçe yazmışlardır.

19) A. T. Khour, a.g.e. s. 47-67.

20) a.g.e. s. 83-105.

21) R. Caspar, a.g.e. s., 76.

1. Nicéas de Byzance (842-912)

İslâm'la ilgili eserleri şunlardır:

a) *Exposé de la doctrine chretienne et Réponse a la premiere lettre des Agaréens* (Hiristiyân doktrininin izahı ve Müslümanların İlk mektubuna cevap.)

b) *Réponse et Refutation de la deuxieme lettre des Agaréens* (Müslümanların ikinci mektubuna cevap ve red).

c) *Refutation du Coran (22)* (Kur'an'ın Reddi). Koyu bir İslâm düşmanı olan Nicéas, "Arap Muhammed'in Uydurduğu Kitabın Reddi" başlığını taşıyan eserinde Kur'an'ın vahiy mahsulü olmadığını, bilakis şeytânî ilham mahsulü olduğunu, Kur'an'ın, kutsal yazılara (Kitab-ı Mukaddes) zıt bilgiler ihtiva ettiğini, kompozisyonundaki düzensizliğin de bunu gösterdiğini ileri sürmektedir. Nicéas'a göre, Muhammed sahte peygamber, Kur'an sahte kitap, İslâm da sahte ve bâtil bir dindir. Ona göre, Muhammed ve Müslümanlar Tanrı'ya değil, şeytana tapmaktadırlar.

2. Evode (IX. asır)

Passion des Quarante-deux Martyrs d'Amortium (Amortium'lu 42 Şehidin İzurabı) adlı eserinde İslâm'a, Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e saldırmakta, Hz. Muhammed'in yalancı peygamber, İslâm'ın Tanrı anlayışının da yanlışlarla dolu olduğunu iddia etmektedir (23).

3. Georges Hamartolos (IX. asır)

"*Chronique Breve*" (Kısa Tarih)" adlı eserin yazarı olan Bizanslı keşiş Hamartolos, eserinin 235. bölümünde Hz. Muhammed ve İslâm doktrini ele almaktadır. Bu bölüm, İslâm, Hz. Muhammed ve Müslümanlarla ilgili tenkid ve hakaretlerle doludur. Bu keşişin İslâm'a karşı bitmez tükenmez kin ve öfkesi vardır (24).

İslâm'la ilgili yazan daha sonraki Bizanslı ilâhiyatçılar, Jean Damascene ve Nicéas'ın eserlerinden olduğu gibi, Hamartolos'un fikirlerinden de faydalanmışlardır.

4. Euthyme Zigabene

Bizanslı keşiş Euthyme Zigabene, kendisinden önce İslâm'a cephe alan Bizanslı ilâhiyatçıların özellikle de Jean Damascene, Nicéas ve Hamartolos'un yazılarından faydalanmıştır.

22) A.T. Khoury, a.g.e., s. 110-162.

23) A. T. Khoury, a.g.e., s. 163-179.

24) a.g.e., s. 180-186.

Hız. Muhammed'in peygamberliğinin gerçek olmadığını, onun bir yalancı peygamber olduğunu, ticarî seyahatleri esnasında Filistin'de Yahudiler, Ariusçular ve Nesturilerle görüşüp tevhid akidesini, kelâmın ulûhiyetini kabul etmemeyi onlardan öğrendiğini, bu çeşitli unsurlarla yeni bir din ortaya koyduğunu iddia eder. Hız. Mûsâ ve diğer peygamberlerin İsa Mesih'i müjdelediklerini, fakat Muhammed'i müjdelemediklerini ileri sürer. Kur'an'ı O'nun yazdığını, Kur'an'daki bilgilerin hatalarla dolu olduğunu ve Kitab-ı Mukaddes'le çeliştiğini belirtir (25).

5. Théophane le Confesseur (IX. asır)

Bu Bizans'lı yazara göre, Hız. Muhammed "sar'a"lıdır ve bu hastalığı, evlilik hayatında çeşitli problemlere sebep olmuş, hanımı Hız. Hatice de hayli ızdırıp çekmiştir. Nihayet o civarda yaşayan râfizî ve sürgün edilmiş bir Hıristiyan rahip kendisini, Tanrı'nın elçisi olduğuna inandırmıştır (26).

6. Barthélemy d'Edesse

Urfa'lı bir keşiş olan Barthélemy'nin Réfutation d'un Agarene (Bin Müslümana Reddiye) adlı eseri vardır. Bu eserinde o, Müslümanların inandığı Tanrı'nın bir put olduğunu ileri sürerek Hız. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmemekte, Kur'an'ı kaynak göstererek, 47 yıllık ömrünün 32 yılını inançsız geçirdiğini iddia etmektedir (27).

Théophane le Confesseur'den itibaren Bizans edebiyatı ve İslâm'la ilgili değerlendirmede bulunan bütün yazarların ortak görüşü şu idi: Muhammed bir hasta idi. Hastalığı, eşi Hatice'yi öylesine üzmüştü ki o, eşini tesellî etmek ve sakinleştirmek için, yakın bir yerde sürgün hayatı yaşayan râfizî bir râhibin yardımına başvurmuş ve bu rahibin müdahalesi Muhammed'i sahte peygamberlik macerasına itmîşti (28).

Bu yazarların dışında Jean III. Cantacuzene (1290-1383) (29) Manuel II. Paleologue (1350-1425) gibi yazarların da İslâm'a karşı reddiyeleri mevcuttur (30).

25) a.g.e., s. 235-248.

26) a.g.e., s. 106-107.

27) ISCH 4 (1978), 261, A. T. Khoury, a.g.e., s. 259-293.

28) A. T. Khour, a.g.e., s. 4, 52.

29) ISCH 4 (1978), 263.

30) ISCH 4 (1978), 264-265

C- Batı Avrupalı Yazarların İslâm'a Karşı Tavrı

Ortaçağ Batı Avrupasında İslâm'a karşı tavrı, Bizans'ta olduğu gibiydi. Müslüman-Hıristiyan mücadelesinin devam ettiği bu dönemde, Müslümanların Endülüs'ü alıp Fransa içlerine yaptıkları akınların bir neticesi olarak Batı Avrupa, VIII.yüzyılın ilk senelerinden itibaren Müslümanlarla temas halinde idi. Ancak İslâm'ın ve Kur'an'ın Batı'lı Hıristiyan ilim ve din adamları tarafından incelenmesi XII. yüzyıldan itibaren gerçekleşmiştir.

XI-XII. asırlar:

İslâm dünyasına karşı "Haçlı Seferleri"nin başladığı bu dönemde, bir taraftan İslâm'ı tanımak için çeşitli faaliyetler olmuş, diğer taraftan da Hıristiyanlığı savunan ve İslâm'ı reddeden eserler yazılmaya başlanmıştır. Dönemin, İslâm'la ilgili eser yazan başlıca yazarları şunlardır:

1- Robert de Ketton (Robertus Kettenensis veya Retennensis)

Kur'an'ı ilk defa Latinceye çeviren kişidir. Oldukça berbat ve çok kere Kur'an'ın orijinal mânâsını aktarmaktan tamamen uzak olan bu tercüme Batı'da beş asır boyunca kullanılmış ve bilinen en eski İtalyanca, Almanca ve Hollandaca tercümelere esas teşkil etmiştir. 1141'de yapılan bu tercümeyi müteakiben, İslâm ve Kur'an'a karşı bir seri reddiye kaleme alınmıştır (31).

2- Pierre le Venerable (Pertus Venerabilis veya Cluniacensis)

1095-1156'da yaşayan yazarın İslâm'la ilgili eserleri şunlardır:

a) Summa Totius Haeresis Saracenorum:

Bu eser, İslâm doktrininin bir özetini verir. Yazar, Pierrele Dalmate ile birlikte Robert de Ketton'a, Kur'an'ın Latinceye tercümesi görevini vermiştir. O, Kur'an'ı uğursuz bir yazı ile yazar ve Hz. Muhammed'i de çok sefil ve dinsiz olarak gösterir. İslâm'a ve Hz. Muhammed'e karşı çok haksız saldırılarda bulunan bu eser, Ortaçağ'da, İslâm'a ve Müslümanlara karşı yapılan polemik ve saldırıların en büyük kaynağı olmuştur (32).

b) Liber contra sectam sive haeresim Saracenorum

Bu eser, Batı'da, İslâm'a karşı yazılmış Latince ilk sistematik eserdir (33).

31) ISCH 5 (1979), 312.

32) ISCH 5 (1979), 313-314.

33) ISCH (1979), 314.

XIII-XIV. asırlar:

Bu dönem, İslâm Dini'ne ve Hz. Muhammed'in şahsına karşı yapılan saldırıların âdeta zirveye ulaştığı, hiç bir mesnedi olmayan efsanelerin yazıldığı dönemdir. Asılsız iddia ve efsanelerde İslâm Dini ve Hz. Muhammed karalanmaya çalışılmıştır. Bunların başlıcaları Alexandre du Pont (eseri: "Le Roman de Mahomet"), Jacques de Voragine (Eseri: "Légende Dorée") ve Chanson de Roland'dır. Chanson de Roland'da Hz. Muhammed, tıpkı Apollon, Tervagant ve Jupiter gibi, Müslümanların taptığı bir put olarak gösterilmektedir (34).

"Le Roman de Mahon (Mahomet)" da ise Hz. Muhammed, çok bilgili bir kimse olarak gösterilir. O, geometri, mûsikî, astronomi, dilbilgisi, aritmetik, mantık ve hitâbette kuvvetli bir âlimdir. Ticârî seyahatlarından birinde Râhip Buhayra'ya rastlar. Buhayra Ona: "Mahon, sen tamamen şeytana aitsin ve onun malısın. Senin yapacağın büyük karışıklıklar sebebiyle İsa'nın şeriatı yıkılacak ve kötü bir şeriat ortaya çıkacak. Hâince ve kudurganlıkla kutsal evliliğe sahip olacaksın. Bâkireliği takbih edeceksin. Normal insan, senin günahın sebebiyle eşini aldatan kimse haline gelecek" der. Yazar, bu şiirinde, Hz. Muhammed'in sar'ahı olduğunu da iddia eder ve O'nu, tek evliliği ve cinsî ahlâk kâidelerini kaldıran, özellikle şehvet düşkünü bir kişi olarak takdim eder (35).

Jaques de Voragine ise "Légende Dorée" de, Hz. Muhammed'i, papa seçilemediği için hayal kırıklığına uğrayan ve sarhoş bir şekilde domuzlar arasında ölen, Roma kilisesinin bir kardinali olarak takdim eder (36). Bilgisizlik, taassup ve kötü niyetin neticesi olan bu iftiralar, Ortaçağ Hıristiyan dünyasının zihniyetidir ve günümüze kadar da sürüp gelmiştir.

Bu asırlarda yazılan belli başlı reddiyelerden bazıları şunlardır:

1. Olivier de Paderborn (Oliverus von Paderborn) öl. 1227

İslâm'la ilgili eserleri şunlardır:

a) Historia Daiatina

b) Historia Regum Terrae Sactae.

34) R. Caspar, a.g.e., s. 77.

35) Roger Arnaidez, "L'image du Prophete Muhammad dan la culture Française", uluslararası birinci İslâm araştırmaları sempozyumu, İzmir 1985, s. 45-46. Roman da Mahon ile ilgili olarak bkz: Yvan G. Lepage, Le Roman de Mahomet d'Alexandre du Pont, Paris 1977.

36) Bu mesnedsiz efsane, XIX, yüzyılın sonunda E. Douthe tarafından "Mahomet Cardinal" adıyla yeniden gündeme getirilmiştir. Paris 1899.

Yazar bu eserlerinde, İslâm'ı ve Hz. Muhammed'i de anlatır ve Kur'an'ın şeytan tarafından yazdırıldığını iddia eder (37).

2- Thomas D'Aquin (öl. 1274)

İslâm'la ilgili iki eseri vardır:

a) Summa Contre Gentiles.

b) De Rationibus Fidei Contra Saracenos, Graecos et Armenos ad Cantorem Antiochenum.

Thomas D'Aquin, özellikle ikinci eserde, İslâm'ı inceleyip, Müslümanların tenkidlerine verilecek cevapları bildirir ve İslâm'ın, Hıristiyanlığın râfizî (heresie) bir mezhebi olduğunu iddia eder (38).

Bu dönemde İslâm'ı daha iyi tanımak amacıyla Raymond Martin tarafından 1250-1270 yılları arasında Tunus'ta bir "Studium Arabicum" kurulmuştur. 1312'de Viyana Konsili, Roma, Paris, Oxford ve Salamanque üniversitelerinde Arapça öğretilmesini emrediyordu. Bâle Konsili de (1431-1449), aynı kararı tekrarlıyordu. Fakat bu kararlara rağmen, İslâm'ı daha iyi tanımaktan maksat onu daha iyi reddetmek olduğu için İslâm'a saldırılar sürmüş, Hz. Muhammed, "yalancı peygamber", "yeni bir Arius", "deccal", "insan bedenine bürünmüş şeytan" diye tavsif edilmiştir (39).

XV-XVI. asırlar:

XV-XVI. asırlarda, İslâm'a karşı reddiyeler devam etmiştir. Nicolas de Cuse, 1461'de "Cibratio Alcorani"yi yazmış, (40) Ludovico Maracci "Alcorani Textus Universus..." adıyla Kur'an'ı Latinceye çevirmiş, tercümeyle bir önsöz ekliyerek Kur'an'ı tenkid etmiştir. Protestan reformcular, başta Luther olmak üzere Mélancton, Bibliander, İslâm'a düşmandırlar. Onlara göre, Hz. Muhammed, yalancı peygamberdir. Luther, "Kur'an, Tanrıyla ve insanlarla alay etmekten hoşlanan şeytan tarafından yazılmıştır" demektedir (41).

37) ISCH 6 (1980), 263-264.

38) ISCH 6 (1980), 266.

39) R. Caspar, a.g.e., s. 107.

40) Nicolas de Cuse'un bu eserinin, Ludwig Hageman tarafından edisyon kritiği neşredilmiştir: Nicolai de Cusa, Cibratio Alcorani, Hambourg 1986.

41) M. Luther, Propos de Table (Tischreden), Coilogulum de Turca'dan naklen R. Caspar. a.g.e., s. 107.

Diğer taraftan İslâm ve Müslümanlarla bir uzlaşmacılık faaliyeti de görülmektedir. Kardinal Nicolas de Cuse "De Pace Fidei", Guillaume Postel, "Deorbis Terrae Concordia" adlı eserlerinde, bu iki din arasındaki uzlaşmayı söz konusu etmişlerdir.

Yine bu dönemde oldukça garip girişimler de olmuştur. Mesela, Papa Pie II., Fatih Sultan Mehmed'e, eğer Hıristiyanlığı kabul ederse Bizans İmparatoru'na halef olacağını yazmıştır (42).

XVIII-XIX. asırlar:

Aydınlık dönemiyle birlikte, Katolik kilisesine karşı olan tavır bütün dinlere teşmil edilirken, İslâm'a karşı menfi düşüncelerin yanında bazı müspet düşünceler de söz konusudur. Boulainvilliers kontu, "Vie de Mahomet" (Muhammed'in Hayatı) adlı eserinde, Hz. Muhammed'i, tabii ve makul bir din kurması sebebiyle, hür düşünür tipi olarak görmektedir.

Voltaire, 1741'de yazdığı "Le Fanatisme ou Mahomet le Prophete" (Fanatizm veya Peygamber Muhammed) adlı piyesinde, Hz. Muhammed'e saldırmaktadır. Piyesteki saldırının, Hz. Muhammed'den çok papaya karşı yapıldığı, fakat papanın bunu hiç anlamayıp, piyes sebebiyle Voltaire'i kutladığı belirtilmektedir (43). Voltaire, "Felsefe Sözlüğü"ndeki "Alcoran" maddesinde, Hz. Muhammed'i bir şarlatan olarak göstermekte, (44) bir başka eserinde ise İslâm'ı, sâde ve doğru, bir Allah'a iman üzerine kurulu ve Araplar için iyi bir din olarak tavsif etmektedir (45).

XIX. asır misyonerlik faaliyetlerinin oldukça yaygın olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla kilise, diğer dinlere, özellikle de İslâm'a karşı yine kötümserdir. Kilise, diğer dinlerin ve bu arada İslâm'ın, akîde hususundaki hataları kadar, ahlâkî yönden de sapıklık içinde bulduklarını iddia etmektedir. Diğer taraftan, Hz. Muhammed'e karşı, bazı kesimlerde hayranlık da söz konusudur. Cariyle, eserinde (46) O'nu, insanlığın en büyük kahramanlarından biri saymaktadır.

42) Papanın mektubunun metni için bkz. Raynaldus, Annales-ecclesiastici, Mansi, t. xp. 287-315'den naklen R. Caspar, a.g.e., s. 107.

43) R. Caspar, a.g.e., s. 79.

44) Dictionnaire Philosophique, 1764.

45) Voltaire, Essai sur les mœurs, 1756.

46) Cariyle, On Heroes, Hero - Worship and the heroic in history, Londres 1840.

XX. yüzyıl'da batı dünyasında İslâmî araştırmalar daha da artmıştır. Bu araştırmalar arasında İspanyol papaz Dom Miguel Asin Palacios (1871-1944) ve Louis Massignon'u (1883-1962) zikredebiliriz.

Batı'da, gerek apolojetik, gerek polemik ve gerekse kısmen objektif olarak yapılan çalışmalar, Batı'nın, İslâm'a ve Hz. Muhammed'e karşı tavrını, çeşitli şekillerde ortaya koymaktadır. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz: (47)

II - İSLÂM'A KARŞI HİRİSTİYAN POLEMİĞİNİN GENEL KARAKTERİSTİKLERİ

A - Din Dışı İzahlar

Bir çok yazar, gerek Hz. Muhammed'in şahsını ve görevini, gerekse İslâm'ın doğup yayılmasını, dinî motiflerden çok ve onların dışında, sosyal ve fizikî şartlarla izah etmeye çalışmışlardır.

1- Arabistan'ın Kuraklığı Motifi:

Bazılarına göre, o dönemde Arabistan şiddetli kuraklık geçirmiştir. Bir taraftan bu kuraklık, diğer taraftan Mağrib Seddi'nin yıkılışı sebebiyle göç etmek zorunda kalan kabîleler, Hz. Muhammed'in liderliğinde bir araya toplanmışlardır. Bu görüşü savunanlar Leone Caetani (48) ve H. Lammens (49)'tir.

2- Hz. Muhammed'in Sosyalist Bir Reformcu Olduğu İddiası:

Hz. Muhammed'in tebliğindeki dinî cebheyi sadece bir üst yapı olarak gören bazı yazarlar, O'nu, kabîle medeniyetinden şehir ve ticaret medeniyetine geçen Mekke toplumunda, zayıf ve horlananları çevresinde toplayan sosyalist bir reformcu olarak görmektedirler. H. Grimme (50) ve M. Rodinson (51) bu kanaattedirler. Robinson, bu hususta W. M. Watt'ın çalışmalarını geliştirmiş. Watt, bir Anglikan papazıdır ve dinî faktörü kabul etmesine rağmen, Hz. Muhammed'in hayat ve doktrinini sosyal faktörlerle açıklamaya çalışmıştır (52).

47) R. Caspar. a.g.e. s. 92-102.

48) L. Caetani, Studi distroia orientale, Rome 1911.

49) H. Lammens, Le Berceau de l'İslam, Rome 1914, s. 118-121.

50) H. Grimme, Mohammad, Münster 1892-1895.

51) Maxime Robinson, Mahomet, Paris 1967.

52) William Montgomery Watt, Mahomet a la Mecque, Paris 1958, Mahomet a Medine, Paris 1959.

3- Hz. Muhammed'in Hasta Olduğunu İddia Edenler:

Bunlara göre, Hz. Muhammed bir ruh hastasıdır. Kriz ânında kendisine Tanrı'dan vahiy geldiğini iddia etmektedir. Batı dünyasında Ortaçağ'dan beri var olan bu iddiaya göre, O, cinler tarafından istila edilmiştir, saralıdır.

B- Tümüyle Yanlış Dinî İzahlar

Batı'da bu tür düşünce ve izahlar, Ortaçağ'dan XIX. asra kadar varlığını sürdürmüştür. Hâlâ da böyle düşüncelere sahip olanlar vardır. Bunlar tümüyle yanlış, hiç bir mesnedi olmayan, objektiflikten tamamiyle uzak bir takım iddialardır.

1- Hz. Muhammed ve İslâm'ı Şeytanî Bir Menş'e Bağlayanlar:

Bu tür iddia ve efsaneler hiç bir mesnede dayanmayan, sırf İslâm'ı ve O'nun peygamberini karalamak için uydurulmuş, tamamiyle saldırı ve hakaret özelliği taşıyan iddialardır. Bu iddialar, Hz. Muhammed'in, şeytan, deccal, yeni bir Arius, bir Roma kardinali olması gibi çeşitli hakaretlerden oluşmaktadır.

2- İslâm'ın Hıristiyanlığın Râfizi bir Mezhebi Olduğu İddiası:

Erken dönemlerden itibaren İslâm'ın sapık bir mezhep (hérésie) olduğu fikri, pek çok Hıristiyan düşünürde mevcuttur. St. Jean Damascene, İslâm hakkında "Arius'un kine benzer bir hérésie" demektedir. Raymond de Pegnaforde, St. Thomas d'Aquin, Raymond Martin, Guillaume de Tripoli, Ricoldo de Montecroce, Raymond Lulle, F. H. Foster ve D. S. Margoliouth bu fikri savunarak İslâm'ı reddetmişlerdir (53).

C- Gerçeğe Uygun Dinî Düşünceler

İslâm'a ve Hz. Muhammed'e karşı öne sürülen oldukça subjektif ve her türlü mesnedden yoksun iftira ve iddiaların yanında, İslâm'ı, ilâhî bir din olarak görenler de vardır. Bunları şu şekilde gösterebiliriz:

1- İslâm, Hz. İsmail vâsıtasıyla, Hz. İbrahim'in vârisidir:

İslâm'ı Hz. İsmail'e bağlama eğilimi, ilk dönemlerden beri mevcuttur. St. Jean Damascene, Müslümanları Hâcer'e mensup olanlar (Agaréniens) diye belirtmektedir. Son zamanlarda, meseleye bu açıdan yaklaşanların başında L. Massignon gelmektedir. Ona göre, İslâm, Hacer ve İsmail'in vârisidir (54).

53) R. Caspar, a.g.e., s. 77.

54) R. Caspar, a.g.e., s. 80.

2- Hz. Muhammed'in peygamberi karizması:

Nesturî patriği Timothée I'den bu yana, birçok kişi, Hz. Muhammed'in, peygamberi bir karizmaya sahip olduğunu söylemiştir. Günümüzde bu görüş, Batı'da bir hayli yayılmaya başlamıştır. Artık, Hz. Muhammed'in, Ahd-i Atik'teki peygamberlik vasıflarına sahip olduğu, objektif düşünen Batı'lı ilim adamlarının kabul ettiği bir husustur.

3- İslâm monoteist büyük dinlerden birisidir:

Batı dünyasında İslâmiyet'in, Kitab-ı Mukaddes geleneği dışında, monoteist dinlerin başında yer aldığı kanaati son zamanlarda ortaya çıkmağa başlamıştır. Gerek Papa Paul VI'nın beyanatu, gerekse II. Vatikan Konsilinin İslâm'la ilgili kararı bu doğrultudadır.

III - İKİNCİ VATİKAN KONSİLİ VE İSLÂM

II. Vatikan Konsili, Ekim 1962-Kasım 1965 tarihleri arasında Vatikan'da toplanan son ökümenik konsildir. Konsilin hazırlık çalışmaları sırasında, Yahudilik hariç, diğer dinler ve İslâm hakkında hiç bir şey öngörülmemiştir. Yahudilikle ilgili metin taslağının takdimi sırasında, Müslüman ülkelerde yaşayan piskoposlar, İslâm'a da yer verilmesini isteyerek tepki gösterdiler. Bunun üzerine iki metin hazırlanarak oylandı. II. Vatikan Konsili'nde, İslâm'la ilgili uzmanlar komisyonu Anawati, Caspar Corbon, Cuoq ve P. Lang'dan oluşmaktaydı (55).

Konsilde hazırlanan ve kabul edilen, İslâmiyet'le ilgili iki metinden ilki, oldukça kısadır ve "Lumen Gentium" da yer almaktadır. 21 Kasım 1964'de beşe karşı 2151 oyla kabul edilmiş ve 24 Kasım'da papa tarafından ilan edilmiştir (56). Bu ilk metinde "... Fakat kuruluş çizgisi aynı şekilde yaratıcıyla kabul edenleri, başta İbrahim'in imanına sahip olduklarını kabul ederek bizimle beraber, bir olan, merhametli, insanları son günde yargılayacak Tanrı'ya tapan Müslümanları da kuşatır" (57) denilmektedir.

İlk metnin son şeklini almasından önce, konsilde bazı tartışmalar olmuştur. Konsile sunulan ilk metin "İbrahim'i ata olarak kabul eden, O'nun

55) R. Caspar, a.g.e., s. 108.

56) Michel Lejong, L'Entise Nous pyarle de l'Islam, Paris 1984, s. 23.

57) M. Lelong, a.g.e., s. 23.

Rabbine inanan İsmailoğulları patriyarklara (Hz. Mûsâ öncesi Peygamberleri) verilen vahye yabancı değildirlen" şeklinde idi. Konsile katılanların pek çoğu bu metne karşı çıktılar. Zira onlara göre bu metin, İslâm ile İsmail ve Kitab-ı Mukaddes vahyi arasında bir bağ olduğunu ifade ediyordu. Lumen Gentium'un raportörü Mgr. Garione, bu metnin reddediliş sebebini şöyle açıklıyor: "İsmailoğulları ifadesi tartışma konusu olmuştur. Zira Müslümanlar, objektif olarak, patriyarklara verilen saf vahye sahip değildirlen" (58).

İkinci metin ise, "Nostra Aetate" denilen kilisenin Hıristiyanlık dışı dinlerle ilişkilerine dair deklarasyonda yer almaktadır. Bu metin, 15 Ekim 1965'de 242'ye karşılık 1763 oyla kabul edilmiş ve 28 Ekim 1965'de papa tarafından ilân edilmiştir (59). Bu metin şöyledir:

"Kilise, bir olan, Hay ve Kayyum, Rahman, Rahim, Kâdir, gök ve yerin yaratıcısı, insanlarla konuşan Allah'a tapan Müslümanlara saygı ile bakar. Onlar, gizli de olsa, Allah'ın emirlerine, Müslüman imanının seve seve başvurduğu İbrahim'in Allah'a teslimiyeti gibi, bütün benlikleriyle teslim olmaya çalışırlar. Hz. İsa'yı Tanrı olarak kabul etmemelerine rağmen, O'na bir peygamber olarak ta'zimde bulunurlar. Hz. İsa'nın annesi bâkire Meryem'e de saygı gösterirler, hatta bazan, takva ile O'na dua ederler. Ayrıca Allah'ın, yeniden dirilecek bütün insanları yargılayacağı hüküm gününü de beklerler. Aynı şekilde ahlâkî hayata büyük önem verirler ve özellikle dua, zekât ve oruç yoluyla Allah'a ibadet ederler.

Asırlar boyunca Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında anlaşmazlıklar ve düşmanlıklar olmuşsa da, konsil, Müslümanları, geçmişini unutmaya ve samimî olarak karşılıklı anlayışı kuvvetlendirmeye, aynı şekilde bütün insanlar için sosyal adâleti, ahlâkî değerleri, barış ve hürriyeti beraberce sağlayıp muhafaza etmeğe ve geliştirmeye davet etmektedir" (60).

Metnin Değerlendirilmesi

Nostra Aetate'nin İslâm'la ilgili bölümünde öncelikle, Allah inancı ve Allah'ın sıfatlarından, Müslüman ve Hıristiyanlarca müşterek olanları zikredilmiştir. Metnin ilk şeklinde, "Hay ve Kayyum" sıfatları yerine "şahıs olan (personel)" ifadesi varken, İslâm'da "şahıs Tanrı" kavramı olmadığı için bu

58) R. Caspar, a.g.e., s. 108.

59) M. Lelong, n.g.e., s. 23-24.

60) M. Lelong, a.g.e., s. 25-26.

değiştirilmiştir. Allah'ın sıfatları arasında yer alan "insanlarla konuşan" ifadesinin "peygamberler vasıtasıyla insanlarla konuşan" şeklinde olmasına, konsile katılanlarca itiraz edilmiştir. Sebep olarak da, İslâm ve Hıristiyanlıkta peygamberlik anlayışı ve peygamberlerin aynı olmaması gösterilmiştir. Metinde ayrıca, İslâm'ın teslimiyet demek olduğu ve ahiret inancı, ahlâkî değerlere verdiği önem ile ibadet yönü ifade edilmiştir.

Metnin ikinci kısmında, karşılıklı anlayış ve işbirliği üzerinde durulmuş, geçmişte cereyan eden hâdiselerin unutulması istenmiştir.

Sonuç:

Verilen bilgilerden Hıristiyanların, Hz. Muhammed ve İslâm hakkında insafî ve ilmî bir yaklaşımda bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Halbuki Müslümanlar, Hz. İsa ve Hz. Meryem hakkında çok saygılıdır. Hıristiyan dinini, ilâhî bir din saymakta, mensuplarını Ehl-i Kitap diye nitelendirmektedirler. Onlar, Hıristiyanların elindeki İncil'in aslına da bir ilâhî kitap olarak hürmet beslemektedirler.

Bazı Hıristiyan yetkililer, Hz. Muhammed'de Eski Ahid'deki peygamberlik niteliklerini bulurken, bazıları ise, tam aksine, bir takım haksız ve mesnedsiz iddialar öne sürmektedirler. Bu iddialarda, siyâsî çatışmaların, yanlış ve maksatlı propagandaların ve sübjektif peşin hükümlerin rolü olduğu açıktır. Bu ise ilmîlik ve objektiflikle bağdaşmamaktadır.